

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Шосткинський інститут Сумського державного університету
Фармацевтична компанія «Фармак»
Управління освіти Шосткинської міської ради
Виконавчий комітет Шосткинської міської ради

ОСВІТА, НАУКА ТА ВИРОБНИЦТВО: РОЗВИТОК ТА ПЕРСПЕКТИВИ

МАТЕРІАЛИ III Всеукраїнської науково-методичної конференції

(Шостка, 19 квітня 2018 року)

Суми
Сумський державний університет
2018

СТВОРЕННЯ КОНСТРУКТОРСЬКОЮ ГРУПОЮ ХПЗ ТАНКА Т-24

А.В. Троян, Я.М. Гирич

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
bsm-sveta@ukr.net

Радянська Росія станом на початок 1920-х років не мала власного танкобудування. У розпорядженні Червоної армії після Громадянської війни опинилося декілька десятків трофейних французьких танків, захоплених у білогвардійців та грузинів [4]. 31 серпня 1920 р. на базі французького танка «Рено» на заводі «Красное Сормово» було зібрано перший радянський танк «Русский Рено» («Борец за свободу товарищ Ленин»). Невдовзі керівництвом РСЧА було взято курс від копіювання іноземних зразків до створення власної бронетехніки. Так 6 травня 1924 р. на базі московського Гарматно-арсенального тресту було засновано Московське технічне танкове бюро Головного управління військової промисловості Вищої ради народного господарства, яке очолив інженер Сергій Шукалов. На середину 1920-х років у армії виникла кризова ситуація із забезпеченням війська запасними частинами, зношеність танкових гармат стала тотальною. Тому 24 жовтня 1925 р. за наслідками наради у Мобілізаційно-плановому управлінні РСЧА було ухвалено рішення про переорієнтування проектних робіт. Замість створення позиційного (важкого) танка пріоритетними було названо малі (легкі) та маневрені (середні) танки. У світлі цього рішення 2 червня 1926 р. ГУВП ВРНГ було ухвалено програму танкобудування. За три роки радянські проектувальники і промисловість мала вирішити завдання запуску серійного виробництва бойових машин, здатних прорвати укріплену ділянку ворожої оборони шириною 10 км та розвинути успіх на 30 км вглиб [4].

Такий танк одержав індекс «Т-12». 17 жовтня 1927 р. Головним управлінням військової промисловості СРСР було затверджено технічне завдання із виготовлення цього зразка військової техніки. Проектували його у Москві, а безпосереднім виконавцем обрали Харківський паровозобудівний завод імені Комінтерну. На заводі було створено конструкторську групу, яку очолив інженер згаданого підприємства Іван Алексенко [2, с. 26]. ХПЗ обрали для виконання замовлення у зв'язку з наявністю у харків'ян досвіду серійного виробництва гусеничних тракторів «Комунар» (створені на базі німецького *Hanomag*) [1, с. 29]. Московські конструктори на чолі з С. Шукаловим, окрім загального керівництва проектом Т-12, мали розробити броньований корпус, башту, продумати установку озброєння та місця членів екіпажу. З іншого боку, харків'яни, окрім дослідного зразку, мали виготовити трансмісію та ходову частину бронемашини. У жовтні 1928 р. до складу групи І. Алексенка увійшов молодий технік-кресляр О. Морозов. На озброєнні мали бути 45-мм гармата Соколова, три кулемети Федорова-Іванова. Екіпаж мав складатися з чотирьох осіб. На корпус та башту встановлювалися бронелисти товщиною від 12 до 25 мм. У ході виконання робіт по виготовленню прототипу було виявлено низку недоліків, проте 11 липня 1930 р. у присутності наркома з військових та морських справ СРСР Климента Ворошилова та начальника управління моторизації та механізації РСЧА Інокентія Халепського на підмосковному полігоні біля селища Кубінка пройшли випробування танка Т-12. На момент початку тестування штатне озброєння не було привезене, бойову машину було визнано такою, що не відповідає вимогам до сучасного танка. Т-12 так і не запустили у серійне виробництво, невдовзі керівникам НКВМС СРСР було презентовано інший танк, і подальший розвиток зазначеного проекту припинили.

Паралельно з роботою у якості суміжної організації над виготовленням Т-12, інженери ХПЗ виступили з ініціативою самостійно розробити більш досконалий танк. Таку ідею у 1929 р. висловив Іван Алексенко. Його ідея полягала не у поступовій модернізації Т-12, а в створенні нового танка. Якщо представники Головного управління металеві промисловості цю ідею різко відкинули, то у наркоматі з військових та морських справ СРСР вона одержала схвалення. Військові підтримали аргументи харків'ян щодо недалого досвіду співпраці з москвичами, неврахування реальних виробничих можливостей заводу.

Не останнім став аргумент щодо можливості здешевлення нового зразку озброєння при збереженні чи навіть підвищенні бойових характеристик. І. Алексенко планував цього досягти за рахунок встановлення радянського двигуна замість імпортного. Бойова вага танка була збільшена з 14,5 до 17,5 т. Новий танк, що одержав індекс «Т-24», став двобаштовим, кількість членів екіпажу збільшилася з чотирьох до п'яти осіб: командир танка, баштовий стрілець, механік-водій, командир башти, стрілець лобового кулемета. Максимальна товщина бронелистів зменшувалася з 25 до 20 мм, вдалося досягти збільшення запасу ходу та передбачити місце для встановлення радіостанції [4].

Майже за два тижні після випробувань Т-12, 24 липня 1930 р. на Кубінському полігоні військово начальство ознайомилося з можливостями Т-24. Проте, виявилось, що новий зразок має практично аналогічні характеристики зі своїм попередником. Більше того, він розвивав нижчу швидкість 22 км/год. (проти 26 км/год. у Т-12). Через два дні, під час проходження подальших випробувань зі стрільбою, відбулося загоряння двигуна М-6. Хоч пожежу вдалося загасити, однак бойова машина потребувала капітального ремонту двигуна. З танка було знято озброєння, а випробування зупинено. 13 серпня 1930 р. на засіданні Реввійськради СРСР було ухвалено рішення про те, що танк Т-24 можна запускати у серійне виробництво, щоправда за умови усунення існуючих недоліків. Серед найбільших проблем називалася відсутність будівельних матеріалів і відповідно надзвичайно низькі темпи спорудження окремих танкового та моторного цехів на ХПЗ. Після згаданого засідання розглядалася можливість серійного випуску 200 танків Т-24 у Харкові та Челябінську впродовж 1930 – 1931 рр. Виробниками навіть «було взято на себе» соцзобов'язання виготовити 300 машин. Проте на практиці до виготовлення Т-24 приступили лише на ХПЗ, вдалося виготовити 25 бойових машин [3, с. 122]. Напевно, причиною зупинення робіт над цією моделлю у середині 1931 р. стала конкуренція з творіннями іноземних спеціалістів, у яких керівництво РСЧА бачило великі перспективи для розвитку танкобудівної галузі – «танком Гроте» і «трактором Крісті». Переорієнтація на виготовлення інших зразків озброєнь викликала різке незадоволення у конструкторів ХПЗ, внаслідок чого І. Алексенко залишив свою посаду та виїхав з Харкова [1, с. 30]. Виготовлені 25 танків Т-24 у боях не застосовувалися, а використовувалися у Харківському та Московському ВО як навчальні машини. Після того, у березні 1938 р. 22 Т-24 було передано до прикордонних укріпрайонів для використання у якості нерухомих вогневих точок. Також на базі Т-24 харківські конструктори створили бронетягач «Комінтерн», який використовували у армії до кінця війни. До 1940 р. було виготовлено 1798 тягачів [4].

Отже, Т-24 міг стати першим радянським серійним маневровим (середнім) танком. Проте, тодішні виробничі можливості та переорієнтація на інші зразки озброєнь завадили цьому. Українські радянські інженери здобули безцінний досвід самостійного проектування та виготовлення бойової машини, яка стане основою для серійних бронетягачів «Комінтерн».

Список використаних джерел

1. Бесов Л. М. Танкобудування України: короткий історичний нарис / Бесов Л. М. // Питання історії науки і техніки. – 2013. – № 1. – С. 28-35.
2. Мороз Т. П., Трофимова Н. В. З історії танкобудування / Мороз Т. П., Трофимова Н. В. // Питання історії науки і техніки. – 2014. – № 3. – С. 23-29.
3. Отечественные бронированные машины. XX век. Научное издание в 4-х т. – Т. 1. 1905 – 1941 / Солянкин А. Г., Павлов М. В., Павлов И. В., Желтов И. Г. – М.: Экспринт, 2002. – 344 с.
4. Саєнко М. В. Перші українські танки та артилерійські тягачі / Саєнко М. В. // Воєнна історія. – 2002. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://warhistory.ukrlife.org/2_02_11.htm